

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ДОСВІД ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УСПІШНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Бикова Світлана Валентинівна
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, політології, психології та права
Одеської державної академії будівництва та архітектури
ORCID ID: 0000-0001-9730-776X

У статті надано теоретико-методологічний аналіз відомостей щодо досвіду особистості в аспекті переживання нею успіху та його впливу на її особистісні особливості та подальше життя. Встановлено, що набуття індивідуального досвіду успішності та його характер має критичне значення для реалізації себе, набуття вміння адаптуватися до нових обставин, формування певних особистісних особливостей та особистісного зростання. Важливо, щоб успіх для людини, його переживання, ставало подією, саме це призводить до трансформації її внутрішнього світу, його реструктуруванням. Кроскультурні моделі успіху враховуються у структуруванні успішної поведінки людини, яка визначається різними мотивами згідно цих моделей.

Результати узагальнення дозволяють розглядати досвід переживання успіху, його акумуляцію як значущу передумову успішності особистості. Таким чином, досвід успішності є передумовою, ресурсом для досягання подальшої успішності людиною. Успішність позитивно впливає на формування особистості, її особистісне зростання, розвиток різних граней її індивідуальності, певних особистісних особливостей (цілеспрямованість, рефлексія, стресостійкість, усвідомлення своїх цінностей та смислів, продуктивність тощо), що особливо яскраво відбувається у період юності та шкільного віку. Досвід успішності дозволяє особистості акумулювати відповідні стратегії досягнення успіху, психологічні особливості, специфіку комунікації та форми поведінки, що сприяють успішності. Досвід створює основу для подальшої результативності особистості, ефективності у різних видах діяльності, впевненості у своїх силах, вмінні приймати та реалізовувати рішення тощо, а досвід неуспішності теж може стати важливою складовою успіху при його усвідомленні та переробці.

Ключові слова: успішність, успіх, досвід успішності, мотивація, подія успіху, особистість, особистісні особливості.

Bykova S. PERSONAL EXPERIENCES OF ACHIEVING SUCCESS AND THEIR IMPACT ON AN INDIVIDUAL'S SUCCESS

This article presents a theoretical and methodological analysis of data concerning an individual's experience of success and its impact on their personality traits and future life. It has been established that the acquisition of individual experience of success and its nature is of critical importance for self-realisation, the acquisition of the ability to adapt to new circumstances, the formation of certain personality traits and personal growth. It is important that success for a person, and their experience of it, becomes an event; it is precisely this that leads to the transformation of their inner world and its restructuring. Cross-cultural models of success are taken into account in structuring a person's successful behaviour, which is determined by different motives according to these models.

The findings of this review suggest that the experience of success and the accumulation of such experiences can be regarded as a significant prerequisite for personal success. Thus, the experience of success serves as a prerequisite and a resource for an individual to achieve further success. Success has a positive influence on personality formation, personal growth, the development of various facets of one's individuality, and certain personality traits (goal-orientation, reflection, stress resilience, awareness of one's values and meanings, productivity, etc.), which is particularly evident during adolescence and school age. The experience of success allows an individual to accumulate appropriate strategies for achieving success, psychological traits, communication styles and forms of behaviour that contribute to success. Experience forms the basis for an individual's future effectiveness, efficiency in various activities, self-confidence, the ability to make and implement decisions, etc., whilst the experience of failure can also become an important component of success when it is recognised and processed.

Key words: success, experience of success, motivation, success event, personality, personality traits.

Вступ. Досвід є фундаментом особистості та ресурсом ефективного функціонування як на біологічному, так і на соціальному рівнях. Саме тому набуття індивідуального досвіду та його характер має критичне значення для реалізації себе, набуття вміння адаптуватися до нових обставин, формування емоційної стійкості, когнітивної гнучкості тощо. Особливу значущість має досвід людини, коли вона справилась з завданням, пододала перепони, досягла вершини, зробила нездоланне, тобто досягла успіху, стала успішною. Такий досвід створює основу для її подальшої результативності, ефективності у різних видах діяльності, впевненості у своїх силах, вмінні приймати та реалізовувати рішення тощо.

Матеріали та методи. У роботі було проведено теоретико-методологічний аналіз відомостей наукової літератури, результатів емпіричних досліджень з обраної проблематики, відтак було використано аналіз, синтез, систематизацію, порівняння та узагальнення.

Результати. У результаті узагальнення існуючих відомостей щодо успіху, успішності, неуспішності, досвіду їх переживання та набуття було встановлено коло положень, що є, на нашу думку, значущими в просторі досвіду успішності. В контексті руху від першооснови до більш ґрунтовних узагальнень, зосередимось першопочатково на психологічних дефініціях «успіх» та «успішність».

Дослідники зазначають складнощі їх розмежування. Водночас зазначається, що успіх відображає досягнення певної мети, ситуативну результативність, а успішність є якістю особистості, її характеристикою, показником її суб'єктивного досвіду, що містить оцінку нею своєї життєдіяльності загалом, а не окремий ситуативний успіх, який може не повторитися в майбутньому [1]. Якщо аналізувати успішність у навчальній діяльності, то вона характеризує ступінь засвоєння певних знань, вмій та навичок в процесі навчання, а також способів їх набуття задля подальшого використання [2]. Успішність – це досягнення поставленої / бажаної мети, а людина є успішною, якщо вона вміє ставити перед собою мету та досягати її, але не зазнаючи при цьому великих втрат, а з мінімальними енергозатратами та своєчасно. Тож успішність особистості варто розглядати скрізь призму її самореалізації та самоствердження. В діяльності успішність свідчить про її позитивний результат, про досягнення значущих цілей – тому успішність можна розглядати як форму самореалізації, яка забезпечує саморозвиток особистості та суспільне визнання і схвалення [1]. Безумовно успішність виявляється у переживанні ситуацій успіху, у цьому контексті її вивчення можна проводити з опорою на ментальну модель, яка містить ряд складових, як-то фінансова компонента, що містить модель поведінки людини, що виявляється у фінансовій поведінці; досвідна складова містить досвід психотравм та відповідні копінг-стратегії; комунікативна – полягає у здатності до встановлення та підтримання конструктивних взаємовідносин; сімейна – усвідомлення ролі сім'ї, родинної специфіки себе та протилежної статі; здоров'я особистості – її психосоматичного профілю; вікова – співвідношення обов'язкової програми життя та власного життя людини; мотиваційно-ціннісна – усвідомлення своїх цінностей та смислів і побудова відповідно до них життя; гендерна – усвідомлення власної гендерної ролі (ролей); емоційна – виявляється у ресурсного стані особистості, який дає змогу їй підтримувати на належному рівні життєву активність; професійна – обрання оптимального виду діяльності [3]. Таким чином успішність безпосередньо пов'язана з переживанням ситуації успіху і може мати різні показники як зовнішнього (очевидного) характеру, так і внутрішні (суб'єктивні).

Досягнення успішності, набуття відповідного досвіду привертає увагу дослідників до питання мотивації.

Зокрема, мотивованість може бути як внутрішніми факторами (як-то задоволення особистості роботою, її особистісний розвиток внаслідок досягнення успішності), так і зовнішніми (мова йде про соціально визнання, отримання нагород тощо). Краще продукувати та переживати ситуації успіху людині допомагає визначення мети та планування шляхів для її досягнення [4]. Ймовірно, мотивація, крім загальноприйнятих та досить очевидних рушіїв, містить і індивідуально виражені та значущі мотиватори для окремої людини.

До найбільш значущих періодів досягнення особистістю успішності дослідники відносять різні вікові періоди та етапи життєвого шляху.

Так, період юнацтва відносять до визначальних періодів відчуття успіху. Педагоги зазначили, що цей віковий період є часом вируючої життєвої енергії та значних стартових можливостей. Юнацький період теж відзначили здобувачі вищої освіти як значущий період відчуття успіху, водночас вважають важливим також вмій не відкладати свої плани на потім, на майбутнє, а жити «тут і тепер» [5]. Якщо говорити про молодший шкільний вік, то вчителі, вихователі, однокласники є безпосередніми учасниками, «складовими успіхів та невдач» дітей під час навчання. Досвід успіху або навпаки переживання неуспіху у навчанні визначає провідні тенденції розвитку молодшого школяра (вольового / інтелектуального / особистісного), тому варто детальніше зосереджуватися на ситуаціях успіху (умови, що забезпечують успіх, які може зорганізувати вчитель) та сам успіх як результат переживання даної ситуації (дещо більш суб'єктивне, особистісне, інколи приховане від інших) [6].

Пережитий досвід має вплив на особистість, досвід успішності людини є ресурсом її подальшої успішності, а досвід неуспішності теж може стати важливою складовою успіху при його усвідомленні та переробці.

Досвід успіху, невдач на шляху до мети впливають на особистість, яка сформувалася під впливом цього досвіду, на обрання нею способів досягнення та орієнтирів життєвого успіху. Уявлення про життєвий успіх формуються під впливом досвіду невдач та успіхів, а також легкості / важкості досягнення успіху. Зокрема, досвід переживання невдач актуалізує вплив на зміст аксіологічного компоненту уявлень негативних особистісних властивостей. Особливості досвіду досягнення успіху можуть

впливати обрання таких орієнтирів життєвого успіху як впливовість та багатство. Якщо ж наявний значний досвід невдач, то у поєднанні з негативними аспектами самоставлення у молоді, він може спричиняти перебільшення ролі соціальних зв'язків та нівелювати загальноприйняті суспільні норми та правила тощо [7]. Порівняння психологічних характеристик успішних / неуспішних осіб юнацького віку дало змогу виокремити особливості досвіду, що є оптимальним для розвитку ресурсів життєвої успішності. Так, особам з високим рівнем успішності притаманні висока «продуктивність суб'єктивної реконструкції особистого досвіду», незануреність в далеке минуле; досвід оцінюється особистістю як значущий, а життя – як продуктивне та приємне; позитивна оцінка минулого за різними показниками; неохочість використовувати минуле як привід для спілкування, але застосування цих відомостей задля саморегуляції та обрання способів подолання життєвих труднощів; помірне використання даної інформації у складних ситуаціях [8]. А формуванню успішної професійної кар'єри сприяють набуті у процесі життя такі психологічні стратегії, як: управління часом (організація та планування, що дозволяють зосередитися на поставлених завданнях та досягненні мети); навички міжособистісної взаємодії (спілкування, вибудовування взаємодії, вміння працювати в команді); цілеспрямованість та самомотивація (постановка цілей та мотивів важлива для досягнення успіху); стратегії стресостійкості (вміння керувати стресом, знаходити вихід зі складних ситуацій); самоаналіз та саморефлексія (адекватне оцінка власних дій та вчинків, що дозволяє виправляти наявні помилки, розвиватись, бути результативним) [9].

Аналіз різних поглядів на успішність особистості, її досвід та набуття важливих якостей для продукування успішності узагальнювали різні дослідники. Встановлено, що переважна більшість кроскультурних моделей успішної поведінки людини визначається такими мотивами: визнання, фізична активність, честь, статус, цікавість, взаємовідносини, родина, помста, прожиток, спокій, влада, ідеалізм, романтика, порядок, накопичування, незалежність. Визнання, влада та статус є для більшості основними мотивами зовнішнього успіху. Кроскультурні моделі успіху різні. Так, американська модель успіху передбачає позитивне ставлення до індивідуального успіху і містить такі компоненти: професіоналізм, швидкість, конкретика, самостійність, наполегливість, цілеспрямованість, стислість, енергійність, егоцентризм, відвертість, дружелюбність, спонтанність, агресивність, мотивація досягнення. Французька модель передбачає успішність незалежних та гнучких осіб, важливим є соціально логічний шлях досягнення успіху, конфронтаційний тип взаємодії характеризує успішних, хоча при цьому важливо бути чемним, ввічливим та невимушеним у спілкуванні. Для англійської моделі успішності характерне позитивне відношення до успіху, вона містить загальнолюдські цінності, сімейність, гнучкість, прагматичний підхід, ініціативність, уміння уникати гострих кутів, дотримання ритуалів, національні ідеали. Німецька модель успішності характеризується педантичністю, послідовністю, обачливістю, мотивованістю до досягнення тільки у випадку впевненості у рішенні; ретельною роботою над власною позицією, пунктуальністю, точністю, регламентованістю поведінки. Японський стиль досягнення успіху, позитивне сприйняття успішності при підтримуванні зовнішньої сторони єдності і гармонії. Японська формула включає точність і обов'язковість, доброзичливість та щирість, партнерство, позицію сили, уникання зіткнення, увага до деталей, необхідність значної кількості часу. Китайська формула базується на дружбі, вигоді, ритуалах, довгостроковості тривалості успіху. Формула успішності Південної Кореї у виокремленні простих шляхів досягнення, індивідуальному підході, логічній послідовності і чіткості, конкретності міркувань. Арабський стиль зосереджується при обранні моделі успіху на минулому, базується на довірі, коректному ставленні, пошані та відчутті власної гідності, дотриманні і поваги до традицій. Ісламські традиції впливають на обрання моделі успішності. Українська модель успішності передбачає спочатку завищення вимог, а уже після намагань втілення – відбувається зниження позицій, переважно діють через копіювання чужої моделі успіху, обережно, не ризикуючи, характерна зосередженість на мріях, цілях без визнання їх досяжності чи недосяжності. Особливістю поведінки є швидка зміна установок відносно себе та свого успіху, настроїв, переважає зацікавленість тільки своїм «Я» [10].

Важливо – якщо досвід успішності є сталим, успіх – стабільним, то можуть вивільнятися приховані можливості людини, які є досить великими та несуть невичерпний заряд духовної енергії, може розпочинатися так звана ланцюгова реакція, коли пережитий успіх породжує наступний, який знову переживається і породжує наступну ланку в ланцюгу успішності. Сама ситуація успіху є поєднанням умов, що впливають на можливість досягнення значних результатів [6].

Переживання успіху стимулює людину до досягнення подальших успіхів, закріплює її внутрішню позицію успішної [11]. Важливо, щоб успіх ставав подією, якщо успіх для людини стає подією, то тоді ситуація успіху переживається особистістю як подія, що призводить до трансформації її внутрішнього світу, його переструктурування, ця подія успіху переживається у внутрішньому світі з «привласненням», збагаченням новими усвідомленнями, смислами, нюансами переживань. Якщо ж успіх не стає подією для особистості, то трансформації не відбуваються [12]. У дослідженнях зазначається зв'язаність

успішності з формуванням особистості, її особистісним зростанням, розвитком різних граней її індивідуальності, що особливо яскраво відбувається у період юності [13]. Вона наголошує, що «орієнтація на досягнення життєвого успіху» – це вмотивована спрямованість особистості на досягнення високого результату діяльності, яка має громадське визнання й особистісну значущість [14].

Висновки. Отримані результати дозволяють розглядати досвід переживання успіху, його акумуляцію як значущу складову успішності особистості. Важливо, щоб успіх для людини, його переживання, ставало подією, саме це призводить до трансформації її внутрішнього світу, його переструктуруванням. Досвід успішності є передумовою, ресурсом для досягання подальшої успішності людиною. Успішність позитивно впливає на формування особистості, її особистісне зростання, розвиток різних граней її індивідуальності, що особливо яскраво відбувається у період юності та шкільного віку. Кроскультурні моделі успіху враховуються у структуруванні успішної поведінки людини, яка визначається різними мотивами згідно цих моделей. Досвід успішності дозволяє особистості акумулювати відповідні стратегії досягнення успіху, психологічні особливості, стратегії комунікації та форми поведінки, що сприяють успішності.

Література:

1. Прядко Б., Ширяєва Л. Проблема успішності особистості в психології: теоретичний аналіз проблеми. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. 2024. Вип. 24 (69). С. 32–39. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.24\(69\).04](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.24(69).04)
2. Біляковська О. Психологічні аспекти оцінювання успішності учнів. *Вісник Львівського університету*. Серія: педагогічна. 2012. Вип. 28. С. 53–58.
3. Ільїна Ю. М. Науковий огляд проблематики успіху та успішності. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2011. Т. 9. Вип. 13. С. 238–246.
4. Ганаба С. О. Розуміння життєуспіху: огляд міжпоколінних уявлень в освітньому середовищі. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2025. № 2 (15). С. 25–37. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2025.02.025>
5. Sermijn J., Devlieger P., & Loots G. The Narrative Construction of the Self: Selfhood as a Rhizomatic Story. *Qualitative Inquiry*. 2008. Vol. 14. № 4. P. 632–650.
6. Жуковська Л., Фальковська Л. Досвід переживання успіху у молодшому шкільному віці як провідна ідея організації навчання. Підготовка педагогів до впровадження державних стандартів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 367–371.
7. Вінков В. Ю. Соціально-психологічні особливості вироблення студентами уявлень про життєвий успіх. *Проблеми політичної психології*. Збірник наукових праць. 2020. Вип. 9 (23). С. 147–170. DOI: <https://doi.org/10.33120/popv-Vol23-Year2020-50>
8. Рафа М. Б. Розвиток особистісних ресурсів життєвої успішності шляхом оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого життєвого досвіду. *Наука і освіта*. 2012. № 3. С. 81–85.
9. Лозовецька Т. Роль саморегуляції в формуванні успішної кар'єри: психологічні стратегії та внутрішні механізми. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. Вип. 1 (108). С. 85–98. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-108-1-85-98>
10. Ільїна Ю. М. Методика дослідження життєвого сценарію «Успіх». *Збірник «Актуальні проблеми психології» Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2010.
11. Ткачук Л. В. Педагогічна інструментовка ситуацій успіху. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2002. Вип. 2. С. 132–137.
12. Яланська С. П. Психологія успіху: конспект лекцій: навчальний посібник для студентів денної та заочної форм підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня – магістр. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021. 133 с.
13. Соціально успішна особистість: сутність і технології виховання: навч.-метод. посіб. / Т. Є. Федорченко (ред.). Кропивницький: ІмексЛТД, 2022. 181 с.
14. Пасечнікова Л. П. Орієнтація на життєвий успіх як умова самореалізації особистості. *Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: матеріали міжнар. конф. Ч. 4 (2): «Освіта, культура, наука як чинники інноваційного розвитку»* (Суми, 20–21 лютого 2008 р.). Суми, 2008. С. 181–184.

References:

1. Priadko, B., Shyriaieva, L. (2024). Problema uspishnosti osobystosti v psykhologii: teoretychnyi analiz problemy [The issue of personal success in psychology: a theoretical analysis of the issue]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova*. Serii 12. Psykholohichni nauky. Vyp. 24(69). S. 32–39. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.24\(69\).04](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.24(69).04) [in Ukrainian].
2. Biliakovska, O. (2012). Psykholohichni aspekty otsiniuvannya uspishnosti uchniv [Psychological aspects of assessing pupils' academic achievement]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: pedahohichna*. Vyp. 28. S. 53–58 [in Ukrainian].
3. Iina, Yu. M. (2011). Naukovyi ohliad problematyky uspihku ta uspishnosti [A scholarly review of the issues surrounding success and achievement]. *Aktualni problemy psykhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H. S. Kostiuks NAPN Ukrainy*. T. 9. Vyp. 13. S. 238–246 [in Ukrainian].
4. Hanaba, S. O. (2025). Rozuminnia zhyttieuspikhu: ohliad mizhpokolinnykh uiaflen v osvithnomu sere dovys hchi [Understanding success in life: an overview of intergenerational perceptions in the educational environment]. *Naukovyi visnyk Sivershchyny. Serii: Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky*, 2, (15). S. 25–37. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2025.02.025> [in Ukrainian].

5. Sermijn, J., Devlieger, P., & Loots, G. (2008). The Narrative Construction of the Self: Selfhood as a Rhizomatic Story. *Qualitative Inquiry*. Vol. 14. № 4. P. 632–650.
6. Zhukovska, L., Falkovska, L. (2013). Dosvid perezhyvannya uspihku u molodshomu shkilnomu vitsi yak providna ideia orhanizatsii navchannia [The experience of success in primary school as a guiding principle for the organisation of learning]. *Pidhotovka pedahohiv do vprovadzhennia derzhavnykh standartiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity: zbirnyk naukovo-metodychnykh prats*. Zhytomyr : Vyd-vo ZhdU im. I. Franka. S. 367–371 [in Ukrainian].
7. Vinkov, V. Iu. (2020). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti vyroblennia studentamy uiaвлен pro zhyttievyi uspih [The socio-psychological characteristics of students' perceptions of success in life]. *Problemy politychnoi psykholohii. Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 9(23). S. 147–170. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-50> [in Ukrainian].
8. Rafa, M. B. (2012). Rozvytok osobystisnykh resursiv zhyttievoi uspishnosti shliakhom optymizatsii osoblyvostei subiektyvnoi rekonstruktsii osobystoho zhyttieвого dosvidu [Developing personal resources for life success by optimising the characteristics of the subjective reconstruction of personal life experience]. *Nauka i osvita*. № 3. S. 81–85 [in Ukrainian].
9. Lozovetska, T. (2024). Rol samorehuliatcii v formuvanni uspishnoi kariery: psykholohichni stratehii ta vnutrishni mekhanizmy [The role of self-regulation in building a successful career: psychological strategies and internal mechanisms]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. Vyp. 1(108). S. 85–98. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-108-1-85-98> [in Ukrainian].
10. Piina, Yu. M. (2010). Metodyka doslidzhennia zhyttieвого stsenarii «Uspikh» [Methodology for exploring the 'Success' life scenario]. *Zbirnyk «Aktualni problemy psykholohii» Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy* [in Ukrainian].
11. Tkachuk, L. V. (2002). Pedahohichna instrumentovka sytuatsii uspihku [Pedagogical structuring of situations of success]. *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly*. Vyp. 2. S. 132–137 [in Ukrainian].
12. Yalanska, S. P. (2021). Psykholohiia uspihku [The Psychology of Success]: konspekt lektsii: navchalnyi posibnyk dlia studentiv dennoi ta zaochnoi form pidhotovky osvitno-kvalifikatsiinoho rivnia – mahistr. Poltava: Natsionalnyi universytet «Poltavska politekhnika imeni Yuriia Kondratiuka». 133 s [in Ukrainian].
13. Sotsialno uspishna osobystist: sutnist i tekhnolohii vykhovannia [A socially successful individual: the essence and methods of upbringing] : navch.-metod. posib. / T. Ie. Fedorchenko (red.). Kropyvnytskyi : ImeksLTD, 2022. 181 s [in Ukrainian].
14. Pasechnikova, L. P. (2008). Oriientatsiia na zhyttievyi uspih yak umova samorealizatsii osobystosti [A focus on success in life as a prerequisite for personal fulfilment]. *Innovatsiinyi rozvytok suspilstva za umov kros-kulturnykh vzaiemodii* : Materialy mizhnar. konf. Ch. 4(2) : «Osvita, kultura, nauka yak chynnyky innovatsiinoho rozvytku» (Sumy, 20–21 liutoho 2008 r.). Sumy. S. 181–184 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 28.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026